

Hyvät koulutuskäytännöt

Erilaisten oppijoiden tukeminen

11.5.2023

Sanna Määttänen

Ammatillinen erityisopettaja,

Ammattiopisto Luovi

11.05.2023 / Sanna Määttänen

Hyvät koulutuskäytännöt

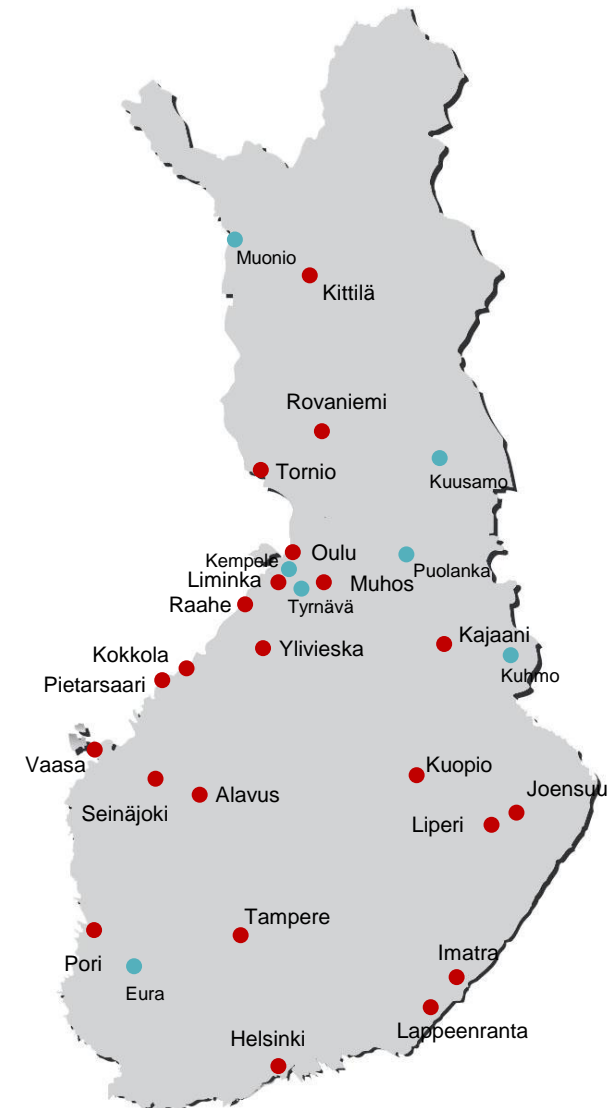
Ammattiopisto Luovi luvuin

- Suomen suurin ammatillinen erityisoppilaitos
- Toimii yli 20 paikkakunnalla
- Vaativan erityisen tuen ammatillisessa koulutuksessa noin 1 900 opiskelijaa (1 595 opiskelijavuotta / 2022)
- Henkilöstö noin 800 asiantuntijaa

Luovin paikkakunnat

- Luovi-Suomi muodostuu 22 paikkakunnasta :
Alavus, Helsinki, Imatra, Joensuu, Kajaani, Kittilä, Kokkola, Kuopio, Lappeenranta, Liminka, Liperi, Muhos, Oulu, Pietarsaari, Pori, Raabe, Rovaniemi, Seinäjoki, Tampere, Tornio, Vaasa ja Ylivieska.
- Lisäksi yksilöperusteista satelliittiopetusta useammalla paikkakunnalla.
- Hallinnollinen keskus on Oulussa.

Perustehtävänä vaativan erityisen tuen ammatillinen koulutus

- Laaja ja kattava koulutustarjonta elinikäisen oppimisen periaatteella
 - Valmentava koulutus
 - Tutkintokoulutukseen valmentava koulutus (TUVA)
 - Työhön ja itsenäiseen elämään valmentava koulutus (TELMA)
 - Ammatillinen tutkintokoulutus
 - Ammatilliset perustutkinnot
 - Erikoisammattitutkinto
 - Ammatillisen koulutuksen kehittämis-, ohjaus- ja tukitehtävä (ammatillisen erityisopetuksen asiantuntijapalvelut)

Hyvä koulutus?

- Monen tekijän summa (tilat, kanssaihmiset, omat kokemukset, käytänteet).
- Kaikki oppijat hyötyvät struktuurista ja selkeistä käytänteistä, ei pelkästään tukea tarvitsevat.
- Osallisuus, kuulluksi tuleminen, hyvä ryhmähenki.
- Monikanavaisuus.
- Esimerkit, tarinat → asioiden liittäminen oppijan omaan kokemusmaailmaan.

Miksi oppiminen voi olla vaikeaa

- Oppijaminäkuva, vanhat kokemukset itsestä oppijana
- Opiskelusta aikaa
- Kulttuurierot
- Elämäntilanne
- Oppimisen haasteet, vammat, jaksamisen haasteet, traumat
- Sähköiset materiaalit vieraita, tiedonhakutaidoissa harjaantumattomuutta

Miten tunnistaa tukea tarvitseva oppija?

- Oppimishistoriasta keskustelu opintojakson aluksi (esim. samalla, kun kartoitetaan olemassa olevaa osaamista). Mikä auttanut aiemmin?
- Asioista ääneen puhuminen yhdessä.
- Muistutetaan, että omista oppimisen haasteista / kuormittavasta elämäntilanteesta voi (ja on hyvä!) mainita kouluttajalle.
- Oltava tarkkana käytetystä kielestä, kun puhutaan oppimisen ja ymmärtämisen haasteista. Ei leimata tai diagnosoida.

Miten toimia, jos vaikeuksia ilmenee?

- Tuetaan / autetaan ihmistä haasteissa, ei tarvetta tietää diagnoosia.

Miten näkyy -> miten tuetaan?

- Tunteiden ja tilanteen sanoittaminen, ulospääsyn sanoittaminen ”Nyt tehdään niin..”.
- Vaikeudet voi näkyä ulospäin välttelynä, vähättelynä, paniikkina, naureskeluna.

Tavoitteellisuus, osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen

- Mitä osaamista on?
- Mitä osaamista hankitaan ja miten?
- Motivaation näkökulmasta tärkeää, että aikaisempaa osaamista tunnustetaan ja tunnustetaan.
- Tunnistettua osaamista voidaan myös jakaa koulutuksessa toisille.

Motivointi

- Minäpystyvyys, oppijaminäkuva. Uskalla innostua (ja onnistua!)
- Oikean kokoiset askeleet.
- Tunteiden sanoittaminen ”saa jännittää / tuntua hankalalta..”
- Konkretisointi – mitä tarkoittaa käytännössä jokin tavoite.
- Miksi asiaa harjoitellaan? Miksi se tulisi osata?
- > Näkymän luominen tulevaan.
- Älä ahnehdi – huomioi jaksaminen ja oppimishistoria! Väkisin ei tietoa / osaamista voi kenellekään kaataa.

Palautteen merkitys

- Kissa kiitoksella elää, kyllä!
- Hymyt, hymiöt, rohkaisevat katseet.
- Ääneen sanominen, toisten aikana kehuminen.
- Kiinnitetään tietoisesti huomiota hyvään ja onnistumisiin, ”hyvällä hypettäminen”.
- Kun tekee parhaansa, se riittää. Aina ei tarvitse onnistua 100%.
- Annetaan palautetta etenemisestä, oppimisesta, yrittämisestä, asenteesta ja toisten auttamisesta – ei pelkästään onnistumisesta.
- Myönteisillä tunteilla oppimisen kannalta tärkeä merkitys.

Struktuuri (jäsentäminen)

- Säännöt, miten ollaan toisten kanssa ja toimitaan ryhmänä. Ei naureta, tuomita, puhuta päälle.
- Kouluttajan odotukset ja periaatteet.
- Toimintatavat: Koska alkaa ja loppuu, korvauskäytännöt, poissaolot, myöhästymiset.
- Mitä päivän / tunnin aikana tapahtuu? Selkeä aloitus ja lopetus, loppuun koonti päivästä ja kertaus, mitä seuraavalla kerralla tehtynä / mukana.
- Selkeät deadlinet, välipalautukset -> rytmittävät työskentelyä ja tukevat toiminnanohjausta.
- Turvallisuuden tunne ja hyväksyntä, kaiken oppimisen edellytys.

Turvallisuuden tunteen merkitys oppimisessa

Aivojemme pelkohälytin aktivoituu, kun vaara uhkaa.

Pelkohälyttimen aktivoituessa vanhemmat aivojen osat ottavat vallan (ns. tunneaivot ja liskoaiivot) ja uudemmat aivojen osat (ns. järkiaivot) sammuvat hetkellisesti.

Looginen ajattelu ja uuden oppiminen on hankalaa, jos ihminen on peloissaan tai ahdistunut.

Lähde: HUS Lastenpsykiatrian sometyöryhmä

Turvallisuuden tunteen merkitys oppimisessa

Jännitys on myös kehollisia tuntemuksia.

Lähde: HUS Lastenpsykiatrian sometyöryhmä

TAISTELE, PAKENE TAI JÄHMETY

AJATUSTEN JUOKSU
Nopeampi ajatusten juoksu auttaa meitä arvioimaan vaaraa ja tekemään vikkellä päätöksiä. Muuhun kuin uhkaan (tai pakoreitteihin) keskittyminen on vaikeaa.

KASVOJEN KALPEUS TAI PUNOITUS
Verenkierto ihon pinnalle heikentyy, sillä verta virtaa enemmän lihaksille ja aivoille. Kalpeus ja punoitus saattavat vaihdella veren virratessa aivoihin.

KIIHTYNYT SYDÄMEN SYKE
Sydän pumpkaa verta nopeammin lihaksiin toimintakyvyn parantamiseksi.

PAHOINVOINTI TAI KUPLIVA OLO
Sydän ohjaa verta lihaksiin ja ruuansulatus menee tauolle, jotta olemme valmiita taistelemaan tai pakenemaan. Tällöin vatsassa oleva ruoka jää sulattamatta ja voi tulla paha olo.

JÄNNITTYNEET LIHAKSET JA TÄRINÄ
Koko kehon lihakset jännittyvät valmistautuessaan pakenemaan tai taistelemaan. Lihakset saattavat myös täristä, etenkin jos olemme aloillamme.

SUU KUIVUU
Suu saattaa kuivua, koska hengitämme nopeammin ja enemmän suun kautta. Lisäksi ruuansulatusjärjestelmän lopettaessa väliaikaisesti toimintansa syljen eritysvähenee ja suu kuivuu.

HENGITYS TIHENEEE
Kun hengitämme nopeammin, saamme happea nopeammin. Näin kehomme varmistaa lihasten riittävän hapensaannin taisteleminen tai pakenemista varten.

HUIMAUUS
Ellemme taistele tai pakene kerääntynyt lisähappi saattaa saada pään pyörälle tai aiheuttaa huimausta.

KÄMMENTEN HIKOAMINEN TAI KYLMÄT KÄDET
Tämä auttaa kehon viilentämisessä. Lisäksi tarttumisote paranee, jotta voimme helpommin vaikka kiivetä puuhun pakoon. Kädet saattavat tuntua kylmillä veren ohjautuessa lihaksiin.

© HUS Lastenpsykiatrian sometyöryhmä
Kuvitus:

Ryhmäyttäminen

- Ihmisellä tarve olla osa jotakin, tuntea yhteenkuuluvuutta.
- Ryhmäyttämiseen käytetty aika maksaa itsensä takaisin. Myös aikuisten ryhmiä on syytä ryhmyttää = hitsata yhteen.
- Ryhmään kiinnittyminen paranee.
- Leikit, tehtävät, esim. yhteisen asian löytäminen pienryhmästä, janalla liikkuminen samaa mieltä / eri mieltä, Suomen kartalle asettuminen.
- Vanhat (huonot) kokemukset saattavat vaikuttaa taustalla.

Ryhmätilanteet

- Luo ryhmätilanteelle säännöt ja sanoita ne ääneen.
- Pidä huolta puheenvuorojen jakautumisesta tasaisesti.
- Pidä huolta hiljaisemmista, auta apukysymyksin ”Oletko samaa mieltä Minna?”
- Ohjaa rönsyilevät lempeästi takaisin aiheen ääreen ”Näinhän se on Minna. Mitä mieltä olet tästä Juuson mainitsemasta...?”.
- Vaikuta ryhmäjakoihin, luo ”sopivia” tiimejä (kaikilla tilaa, ainakin yksi veturi).

Toiminnallinen / osallistava opetus

- Mitä muuta voisi olla, kun diasulkeiset tai perusluento?
- Teorian nivominen tekemisen lomaan. Työvaltaisuus / toiminnallisuus ei unohda teoriaa, se on tekemisen taustalla ja sanoitetaan oppijoille tekemisen lomassa.
- Yhteiset / omat projektit.
- Pariporinat, ”Pisteestä pisteelle”, oman aiheen toisille opettaminen, dialoginen keskustelu.

Materiaalit

- Fontti, valitse yksi ja pidäydy siinä
 - Rivivälit
 - Yksi lause / rivi
 - Diat, ei liian täynnä tai pienellä
 - Tehosta alleviivauksin tai lihavoinnilla
 - Tee luetteloita
 - Numeroi ohjeet tai luettelot
 - Käytä harkiten suuraakkosia, värillistä tekstiä ja taustavärejä.
- Mieti, jaatko diat ennen vai jälkeen esityksen (muistiinpanojen tekeminen suoraan dioille).
 - Harkitse pp-esityksen taustoja ja sivunvaihdolla hurvittelua.
 - Kiinnitä huomiota kopioiden ja tulosteiden laatuun.
 - Vältä käsinkirjoitettujen muistiinpanojen tai ohjeiden jakamista, jos tekstiä paria lausetta enemmän.

Puhuttu kieli

- Kiinnitä huomiota äänenvoimakkuuteen ja puhenopeuteen.
- Käytä hyvää yleiskieltä.
- Avaa keskeiset käsitteet.
- Vältä rinnakkaisten termien käyttöä sekaisin.
- Hoksauta etunimellä kutsuen.
- Varmista annetun ohjeen ymmärrys (yhtä lailla kirjallinen ja suullinen). Selitä tarvittaessa sama asia toisella tavalla.
- Selitä asioita kuulijoiden omaan kokemusmaailmaan esimerkkien avulla.
- Harkiten kielikuvia, vitsejä, ironiaa.

Tila, ympäristö

- Esteettömyys
- Valaistus
- Äänimaailma, mahdollisuus keskittymistä vaativaan työskentelyyn
- Tuoksut ulkoa ja toisista
- Huomioi aistikuorma

Oppimisessa huomioitavia tekijöitä (mm.)

- Luki, lukemisen ja kirjoittamisen pulmat
- Kielelliset erityisvaikeudet
- Keskittyminen ja tarkkaavuus (ADHD, ADD)
- Autismin kirjo
- Laaja-alaiset oppimisvaikeudet
- Kehitysvamma
- Psykkiset sairaudet (esim. paniikkioireilu)
- Traumat
- Vammat (liikunta-, kuulo-, näkö-, aivovamma)
- Toiminnanohjauksen haasteet
- Hahmottamisen haasteet
- Motoriset vaikeudet
- (Työ)muistin haasteet

Toiminnanohjauksen haasteet

Miten voi näkyä?

- Oman toiminnan suunnittelu, tavoitteen asettelu, aikatauluttaminen
- Aloittamisen vaikeus
- Tehtävän äärellä pysyminen
- Seuraavaan työvaiheeseen siirtyminen
- Tehtävästä toiseen siirtyminen

Miten toimin?

- Rauhoita tilanne.
- Kertaa keskeinen, kertaa tavoite.
- Auta aikatauluttamisessa.
- Puhu tehtävät auki (ensin – sitten).
- Aihe tai asiakokonaisuus kerrallaan.
- Ohjaa liikkeelle ja vauhtiin helpoimmasta?
- Ohjaa kirjoittamaan ylös / tekemään mind map.
- Auta rakentamaan rutiineja (vaatii aikaa ja toistoja).

Keskittymisen ja tarkkaavuuden haasteet

Miten voi näkyä?

- Keskittyminen ja tarkkaavuuden ylläpitäminen haastaa.
- Lyhytjänteisyys, impulsiivisuus.
- Motorista levottomuutta, ”härväämistä”.
- Pitkistä tai monivaiheisista ohjeista saattaa unohtua osa.
- Uppoutuu / unohtuu ajatuksiinsa.

Miten toimin?

- Erilaisten tehtävätyyppien käyttö, osallistaminen (esim. luento, itsenäinen työskentely, pariporina).
- Yksi ohje / asia kerrallaan
- Hypistely / neulominen / piirtäminen.
- Liike auttaa keskittymään (esim. monisteen haku, parikeskustelu seisten, lapulla seinälle/kirjoittamaan taululle).
- Varmista huomion saaminen, esim. nimellä kutsuminen, katsekontakti.
- Varmista annetun ohjeen/asian ymmärrys, toista, kerro toisella tavalla.

Lukemisen ja kirjoittamisen haasteet, kielelliset vaikeudet

Miten voi näkyä?

- Lukeminen hidasta / virhealtista.
- Luetun ymmärtämisessä vaikeutta.
- Kirjoittaminen työlästä, virhealttius tai ”kokonaisten lauseiden” vaikeus.
- Nopean puheen seuraaminen vaikeaa.
- Uudet / vieraat termit vaikea muistaa.
- Vaikea ymmärtää puhetta, missä paljon käsitteitä / ammattislangia.

Miten toimin?

- Tiivistelmät / diat etukäteen.
- Ohjatessa älä puhu ja kirjoita samaan aikaan. Älä oleta kuuntelemisesta ja kirjoittamista samaan aikaan.
- Avaa keskeiset käsitteet.
- Tunnista, että ääneen lukeminen saattaa olla ahdistavaa.
- Oppijalla lukiviivain, lukikalvo, tekstin paperilla peittäminen, äänikirjat / tekstin luku ääneen (itse tai ohjelma).

Psyyke oppimisen haasteena

Miten voi näkyä?

- Aina hyvin yksilöllistä.
- Jaksaminen, paniikkioireet, puhejännitys

Miten toimin?

- Psyykkinen turvallisuus (ennakoitavuus, pelisäännöt)
- Mahdollisuus tutustua tiloihin / ohjelmaan / kouluttajaan etukäteen
- Sopikaa toimintatavoista, jos ahdistaa / ei pysty vastaamaan / täytyy päästä tilanteesta.

Autismin kirjo

Miten voi näkyä?

- Vuorovaikutuksen ja kommunikoinnin poikkeavuutta.
- Toiminnanohjauksen haasteita, jumiutumista
- Erityisiä mielenkiinnon kohteita
- Aistien ali- ja yliherkkyydet
- Voimakas kuormittuminen, stressiherkkyys
- Tic-oireet (nykimisoireet)

Miten toimin?

- Struktuuri, ennakointi
- Arjen rutiinit
- Yksilölliset rauhoittumisen / stressin purun keinot
- Tunteiden ja tilanteiden sanoittaminen

Nepsyistä vielä

- Neurokehityksellisiin häiriöihin kuuluvat autismikirjon lisäksi mm. ADHD, Touretten oireyhtymä, oppimisvaikeudet ja kehityksellinen kielihäiriö. Puhekielessä niistä käytetään usein nimitystä "neurokirjo".
- Neuropsykiatrisista häiriöistä tai "nepsyistä" puhutaan etenkin autismikirjon, ADHD:n, Touretten sekä oppimis- ja erityisvaikeuksien kohdalla.
- Samalla ihmisellä voi olla useampikin diagnoosi. Yleisimpiä liitännäisdiagnooseja autismikirjolla ovat mielenterveyshäiriöt, käytöshäiriö, ADHD ja unihäiriöt. Kehitysvammaisuutta esiintyy noin 30% autismikirjon ihmisistä.

Lähde: <https://autismiliitto.fi/autismi/erilaista-autismia/neuropsykiatriset-hairiot/>

Nepsyistä vielä

- Nepsyt / neurokirjo / neurokehitykselliset häiriöt / neuropsykiatriset häiriöt, termejä käytetään sekaisin.
- PDA/EDA, autismikirjon alatyyppejä (osin kiistelty), äärimmäisten vaatimusten välttelyä.
- OCD eli pakko-oireinen häiriö, pakkoajatuksia tai pakkotoimintoja.
- Asperger ei enää virallisesti käytössä (osa autismikirjon häiriötä nykyisin).

Linkkejä

Ryhmäyttämiseen:

[RyhmäRenki palvelee ryhmiä ja ohjaajia – Tervetuloa peremmälle!
\(ryhmarenki.fi\)](http://ryhmarenki.fi)

[Värinautit - Värinautit \(varinautit.fi\)](http://varinautit.fi)

Oppimiseen:

[Erialaisten oppijoiden liitto ry – valtakunnallinen järjestö \(eoliitto.fi\)](http://eoliitto.fi)

[Autismiliitto](http://autismiliitto.fi)